

5. Підготовка до професійного навчання і праці (психолого-педагогічні основи): навч.-метод. посіб. / за ред. Г.О. Балла, П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. – К.: Наукова думка, 2000. – 188 с.
6. Підготовка учнів основної школи до вибору профілю навчання у старших класах (на прикладі технологічних профілів): метод. реком. для вчителів загальноосвіт. навч. заклад. / автори-укладачі: М.С. Янцур, А.І. Войтко, О.Г. Островський. – Рівне: РДГУ, 2009. – 81 с.
7. Пряжников Н.С. Методы активизации профессионального и личностного самоопределения: учебно-методическое пособие / Н.С. Пряжников. – М.: МПСИ, МОДЭК, 2002. – 400 с.
8. Пряжников Н.С. Профессиональное самоопределение. Теория и практика / Н.С. Пряжников. – М.: Академия, 2008. – 320 с.
9. Сазонов А.Д. Профессиональная ориентация учащихся: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2120 "Общест. дисциплины и труд" / А.Д. Сазонов [и др.]; под ред. А.Д. Сазонова. – М.: Просвещение, 1988. – 223 с.
10. Сидоренко В.К. Професійна консультація молоді: медичні та психофізіологічні аспекти / В.К. Сидоренко // Трудова підготовка в сучасній школі. – 2013. – № 7-8. – С. 53-57.
11. Фукуяма С. Теоретические основы профессиональной ориентации / Сигадзу Фукуяма. – М.: МГУ, 1989. – 108 с.
12. Чистякова С.Н. Комплект учебно-методических документов для проведения профессиональных проб / С.Н. Чистякова. – Кемерово: ИПС РАО, 1995. – 35 с.
13. Янцур М.С. Організація трудового навчання учнів VIII-IX на навчально-виробничій базі: монографія / М.С. Янцур. – Рівне: РДГУ, 2005. – 104 с.
14. Янцур М.С. Практикум з професійної орієнтації і методики профорієнтаційної роботи: навчальний посібник / М.С. Янцур. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2012. – 464 с.
15. Янцур М.С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи: курс лекцій: навчальний посібник / М.С. Янцур. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2012. – 216 с.

Н.С. ЯНЦУР. ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ АКТИВИЗАЦИЯ УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Резюме. В статье обосновываются и раскрываются сущность, цель и основные формы профессиональной активизации учеников основной школы; рассматриваются подходы, принципы построения и условия реализации профессиональных проб, как наиболее эффективной формы профактивизации.

Ключевые слова: активность, профессиональная активизация, формы профактивизации, профессиональная проба, принципы построения, условия реализации.

M.S.YANTSUR. PROFESSIONAL ACTIVATION OF STUDENTS OF SECONDARY SCHOOLS

The summary. The article proposes and describes the nature, purpose and basic forms of professional activation of secondary school students; examines the approaches, principles of construction and conditions of implementation of professional samples as the most effective forms of professional activation.

Key words: activity, professional activation, forms of professional activation, professional sample, principles of construction, conditions of implementation.

Одержано редакцією 09.04.2015.

УДК: [37: 27]: 17. 022. 1 – 053. 6

О.Ф. ГРИЦЮТА, М.В. ОСТАПЧУК

ВПЛИВ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Резюме. У статті розглядається проблема становлення особистості підлітка та найважливіші новоутворення цього періоду.

Ключові слова: підліток, новоутворення, цінності, цілі, самооцінка, самовизначення.

Постановка проблеми. Кожне суспільство має набір цінностей, які "транслують" індивіду, а той у процесі соціалізації засвоює їх. Дослідження системи ціннісних орієнтацій особистості представляється особливо актуальною проблемою в ситуації серйозних соціальних змін, коли у суспільстві відзначається деяка "розмитість" цінностей. У кризові періоди суспільства саме підлітки виявляються, як відзначають вчені В.Г. Алексєєв, Б.С. Волков, І.С. Кон та інші, – соціально не захищеними та морально не підготовленими. Сучасні підлітки відчувають гостру кризу в процесі формування їх ціннісних орієнтацій. Перш за все, вона проявляється у відсутності в більшості з них базових цінностей, а саме сенсу життя, розуміння хто він є, в чому його цінність, як особистості. Практично всі педагоги та психологи відзначають, що підлітковий вік є абсолютно особливим етапом розвитку особистості.

Аналіз досліджень і публікацій. Беручи до уваги позиції найбільш відомих дослідників підліткового віку, слід зазначити, що ще на початку цього століття Е. Шпрангер визначив такі новоутворення як: відкриття "Я", виникнення рефлексії та усвідомлення своєї індивідуальності. Відповідно за Л.С. Виготським домінуючими є два новоутворення – це розвиток рефлексії і на її основі – самосвідомості. Фундаментальним

досягненням особистості в перехідний період за Ж. Піаже є децентрація, тобто можливість розглядати світ з точки зору того, як його можна змінити. А. Геззел, К. Левін, Е. Еріксон, П. Блос до новоутворень у даному періоді відносять пубертатний розвиток, перетворення соціалізації, становлення ідентичності. Л.І. Божович надавала особливий значущості розвитку мотиваційної сфери. За її позицією, головним новоутворенням середнього шкільного віку є мотив досягнення певного положення (статусу) в групі однолітків [2]. Д.Б. Ельконін відзначав, що центральне новоутворення підліткового віку – це прагнення бути і вважатися дорослим. Т.В. Драгунова, І.С. Кон виділяють в якості найважливішого новоутворення почуття дорослості [6]. Сучасні дослідники даного віку І.В. Дубровіна, А.М. Прихожан, Н.Н. Толстих віддають перевагу найважливішій потребі особистості підлітка, яка виступає як центральне новоутворення — потреби в неформальному, інтимному спілкуванні. Більшість українських науковців (Г.С. Костюк, М.І. Боришевський, О.А. Проскура, О. Кононко) схиляються до думки, що саме почуття дорослості виступає специфічним новоутворенням самосвідомості підлітка, стрижневою особливістю його особистості.

Мета статті полягає у виявленні особливостей становлення особистості у підлітковому віці та у впливі на цей процес християнських цінностей.

Виклад основного матеріалу. Нині, коли Україна декларує свій європейський вибір, варто зазначити, що сучасна західна цивілізація вже давно і активно використовує величезний досвід християнства для формування в молоді позитивних цінностей та значущої мети. Цінності європейської цивілізації сьогодні прямо не ототожнюються з християнством, як релігією, а оцінюються як універсальні моральні цінності західної культури. Освіта в Україні має світський характер, проте ми можемо говорити про культурологічний аспект використання християнських моральних цінностей в позанавчальному виховному процесі. Протягом багатьох століть український народ мав змістовну християнську культуру, систему християнського виховання, що відповідала менталітету, суспільним і духовним потребам українця. Зрештою, йдеться про загальнолюдські цінності, основою яких є Божі заповіді. Саме ці абсолютні вартості, що становлять систему виховних ідей та ідеалів, повинні стати фундаментом світогляду підростаючої особистості. У наш час все більше вчених в Україні схиляються до думки, що саме християнські моральні цінності є тим виховним орієнтиром, що допоможе Україні вийти з кризи і виховати справжнього громадянина своєї країни.

Підлітковий вік – один із найвагоміших та найвідповідальніших періодів розвитку особистості, адже це межа між дитинством та дорослістю, це початок обов'язкової участі людини у суспільному житті. В багатьох народах цей перехід до дорослого життя супроводжувався особливими ритуалами, завдяки яким дитина здобувала новий соціальний статус. Особливість підліткового періоду відображається навіть у його назвах: перехідний період, переломний, важкий, критичний. У них зафіксована, як важливість, так і складність цього періоду. Найбільшу турботу науковців викликають ті підлітки у кого низька самооцінка. Адаже на подібних самооцінках ґрунтуються занижені домагання. Молоді люди з низькою самооцінкою ні до чого не прагнуть, мають обмежені інтереси і їм досить складно визначитися з метою власного життя. Шлях до саморозвитку і самоствердження у цієї категорії підлітків закритий. Здатністю ставити перед собою гідні цілі і прикладати зусилля для їх досягнення володіють лише особи зі здоровою або високою самооцінкою. Однак в період дорослішання, у більшості випадків, будь-яка самооцінка має нестійкий характер, що дає змогу впливати на її формування та на формування самотності молодої людини, на таке особистісне утворення, як "почуття дорослості", що є особливою формою самосвідомості. Традиційно труднощі підліткового віку пов'язують з так званою «кризою 13 років», коли ломка старих психологічних структур призводить до вибуху «неслухняності» дитини. Хоча насправді причина подібних поведінкових проявів у тому, що у підлітка формується «почуття дорослості», прагнення до нових форм взаємин з дорослими, до чого останні не завжди готові, і не завжди мають бажання щодо подібних змін. Почуття дорослості виявляється і в прагненні до самостійності, бажанні обмежити якомога більше сторін свого життя від "зазіхань" батьків. Особливо це стосується взаємин з однолітками і навчання. Крім того, з'являються власні погляди, смаки, оцінки, власна лінія поведінки.

За словами Б.С. Волкова, дорослішання з "дитини в підлітка" незмінно супроводжується прагненням більш глибоко зрозуміти себе, розібратися у своїх почуттях, настроях, думках, відносинах.

Аналіз переживань підлітка говорить про характерні для них тривоги так чи інакше пов'язані з їх ставленням до себе, до власної особистості. При чому, майже всі переживання, що відносяться до процесу пізнання підлітком себе, виявляються негативними. І не дивно, адже це результат засвоєння підлітком тих уявлень і оцінок, які мають на його рахунок навколишні дорослі. Спостерігаючи за спілкуванням дорослих та підлітків, можемо зазначити, що перші прекрасно розбираються в недоліках останніх і менше бачать позитивні риси. Однак, найважливішим для особистісного самовизначення, для становлення особистісної самоідентичності спиратися саме на позитивні сторони свого «Я». Дуже важливо навчити підлітка бачити не тільки свої слабкі сторони та недоліки, а й бачити сильні сторони своєї особистості, свого характеру, розуміти власну цінність. Перш за все варто дорослим навчитися спиратися на те позитивне, конструктивне, що є кожному підлітку, а не «боротися з недоліками». Були б гарними результати, якби 80% сил ми направили саме на розвиток позитивних якостей молодої особи. А для цього самим потрібно навчитися цінувати кожную підростаючу особистість. Навчитися бачити в кожній молодій людині унікальну особистість з лише їй притаманними рисами можливо, якщо взяти за основу біблійний погляд: «Дорогоцінний ти в очах Моїх, і Я тебе люблю», – говорить Бог в Книзі пророка Ісаї 43 розділом, 4 віршем. Саме у підлітковому віці спостерігається зростання інтересу до питань світогляду, релігії, радше віри, моралі.

Дуже гарно про цей період у житті людини висловлювався В. О. Сухомлинський, перу якого належить вислів: «Підліток – це, образно кажучи, квітка, краса якої залежить від догляду за рослиною». І щоб цей догляд був максимально ефективним необхідно подбати, щоб молода особа зростала в атмосфері позитивних цінностей, вплив яких дасть змогу протистояти деструктивному впливу реклами, яка сприяє навіюванню нездорових стереотипів (алкоголізації, наркоманії, легалізації сексуальних відхилень та ін.) і закладе основи для формування здорової, а не самознищувальної поведінки. Ознаками позитивного руху до дорослості є самовиховання таких якостей як мужність, сміливість, вірність у дружніх стосунках, фізичне самовдосконалення, розвиток пізнавальної діяльності, тобто виховання в собі якостей справжньої людини.

Цей період є сенситивним періодом для становлення системи життєвих цілей людини. В цьому віці у молодих людей виникає інтерес до того, якою стане їх особа у майбутньому. Згідно теорії відомого американського вченого Е. Еріксона, в цей період спрямованість особистості найчастіше виявляється в рольовому експериментуванні, тобто у пошуках індивідуальних ролей, які створюють можливість для самоствердження та відчуття ідентичності. У підлітковому віці випробовуються найрізноманітніші, часто неоднозначні індивідуальні ролі [5]. Такі «експерименти» роблять поведінку підлітка непослідовною та суперечливою. В.О. Сухомлинський такі випробування індивідуальних ролей пояснював суперечністю між багатством бажань підлітка, з одного боку, і обмеженістю сил, досвіду, можливістю для здійснення їх – з другого. «Вчора підліток – пише В.О. Сухомлинський у своїй книзі «Народження громадянина», – захоплювався технічною творчістю, а сьогодні – малюванням; вчора його цікавила робота у гуртку юннатів, сьогодні фотографування, а завтра він думає тільки про футбол». У багатстві бажань підлітка великий педагог убачав прояв його внутрішніх спрямувань, устремлень пізнати власні сили, можливості та здібності. Нестійкість захоплень кваліфікував як пошуки.

*... Він кожний той сценарій приміряв,
Як приміряють нову одежину.
У кожному із них себе шукав,
Немов у морі теплому перлину.
А у душі – паради бригадирин.
Червоним сяйвом випнули вітрила.
І білий світ спішить зійтися в клин,
Де синій птах дарує щастю крила.*

С. Пальчевський

В цей час важливо допомогти особистості в цих пошуках, але не нав'язувати свої уподобання, мати на увазі, що підліток із недовірою сприймає активне втручання в його заняття, оскільки навіть розумна, доброзичлива порада може сприйматися як заборона робити одне і наказ робити друге. «Завдання дорослого – робить висновок В.О. Сухомлинський, – потурбуватися, щоб одне із захоплень підлітка стало стійкішим, ніж друге, стало усвідомленішим покликанням. У підлітковому віці закономірним є вже не абстрактні думки про майбутнє, а свідоме вимірювання своїх сил і можливостей, роздуми над тим, ким я стану, що мені доступно».

Якщо з яких-небудь причин перспектива майбутнього не буде сформована, то це матиме серйозні наслідки для розвитку особистості людини. Нам важливо зрозуміти, які сильні сторони в підлітка, яке заняття найбільшим чином відповідатиме його силам та задаткам. За словами Сухомлинського, важливо щоб не було бездушних захоплень, від яких з часом нічого не залишається. Свого часу Л. Виготський звернув увагу на те, що і підлітки, і оточуючі їх дорослі часто бувають стурбовані відсутністю волі в учнів. Проте це не зовсім слабкість волі, а більше слабкість цілей, коли підлітку виявляється нема чого долати різного роду перешкоди, нема чого докладати зусилля. Поява ж значущої мети вирішує і проблему волі, і знімає багато проблем виховання. Мотиваційна сфера тісно пов'язана з моральними переконаннями.

Висновки. Християнські цінності виступають універсальними моральними орієнтирами, невід'ємною частиною нашої культури, гуманістичними засадами, значення і суть яких розкриваються завдяки виховному впливу дорослих на моральні цінності дитини в процесі її становлення, як особистості. Виховання молоді особи здійснюється через особистісний приклад оточуючих дорослих, через знайомство з вічними біблійними цінностями, через усвідомлення приналежності до свого народу та родини, через відповідальність за побудову свого життя.

Усталеними віками християнськими цінностями є: любов, повага, добродушність, доброзичливість, гармонійність стосунків між людьми різних категорій, працелюбність, бажання надати допомогу слабшим, демократичність відносин та ін. Якщо підліток вибере устроєм свого життя саме ці цінності, то цим він забезпечить собі повноцінний розвиток, свідоме ставлення до сенсу, мети та свого місця у житті, матиме стимул до самовдосконалення, наповнить своє життя добродійними справами та істинними цілями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодров В.А. Психологические исследования проблемы профессионализации личности / В.А. Бодров // Психологические исследования проблемы формирования личности профессионала. – М., 1991. – С. 3-26.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М., 1968. – 464 с.
3. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч. посібник / О.І. Власова. – К.: Либідь, – 2005. – 400 с.
4. Григорович Л.А. Введение в профессию «психолог»/ Л.А. Григорович. – М., 2004. – 192 с.
5. Ериксон Е. Идентичность: юность и кризис / Е. Ериксон. – М., 1996. – 344 с.
6. Кон И.С. Психология ранней юности / И.С. Кон. – М.: Просвещение. – 1989. – 255 с.

7. Кудрявцев Т.В. Психологический анализ динамики профессионального самоопределения личности / Т.В. Кудрявцев, В. Ю. Шегурова // Вопросы психологии. – 1983. – № 2. – С. 51-59.
8. Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях / Л.М. Митина // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 28-38.
9. Пальчевський С.С. Акмеологія: навч. посібник / С.С. Пальчевський. – К.: Кондор, 2008. – 398с.
10. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология / Л.Д. Столяренко. – Ростов н/Д. – 2003. – 544 с.
11. Шавир П.А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П.А. Шавир. – М.: Знание, 1981. – 96 с.

О.Ф. ГРИЦЮТА, Н.В. ОСТАПЧУК. ВЛИЯНИЕ ХРИСТИАНСКИХ ЦЕННОСТЕЙ НА САМООПРЕДЕЛЕНИЕ ЛИЧНОСТИ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

Резюме. В статье рассматривается проблема становления личности подростка и важнейшие новообразования этого периода.

Ключевые слова: подросток, новообразования, ценности, цели, самооценка, самоопределение.

O.F. HRYTSIUTA, M.V. OSTAPCHUK. THE INFLUENCE OF CHRISTIAN VALUES ON SELF-IDENTITY IN ADOLESCENCE

The summary. The problem of adolescent identity formation and the most important tumor that period.

Key words: teen, tumors, values, goals, self-esteem, self-determination.

Одержано редакцією 27.03.2015 р.

УДК: 371. 302

Ю.М. ГАЛАТЮК, М.Ю. ГАЛАТЮК, Т.Ю. ГАЛАТЮК

**ТВОРЧА ПІЗНАВАЛЬНА СИТУАЦІЯ
У КОНТЕКСТІ ПРОЕКТУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Резюме. Аналізується психологічний і дидактичний зміст творчої пізнавальної ситуації у контексті організації творчої навчальної діяльності. Розкриваються генезис та умови її виникнення. Розглядаються основні типи творчих пізнавальних ситуацій та умови їх створення.

Ключові слова: творча пізнавальна ситуація, творча навчальна діяльність, пізнавальний цикл.

Постановка проблеми. Ключовою проблемою у контексті реалізації компетентнісного і діяльнісного підходів у навчанні є визначення механізму ініціювання творчої навчально-пізнавальної діяльності. Як показують дослідження, в основі такого механізму лежить створення творчої пізнавальної ситуації. Зважаючи на те, що творча пізнавальна ситуація є важливою категорією, яка стосується проектування і організації творчої навчально-пізнавальної діяльності, актуальною постає потреба дослідження її генезису, розкриття психолого-педагогічної суті, визначення її основних типів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Традиційно проблема організації творчої навчально-пізнавальної діяльності розглядається у контексті проблемного навчання. І це правильно, тому що принцип проблемності є одним із основоположних, коли йдеться про процес творчого пізнання. Він регламентує стратегію пізнавальної діяльності учнів за відомою схемою: виникнення проблемної ситуації → постановка проблеми → знаходження способу розв'язання шляхом здогадки або висунення і обґрунтування гіпотези → підтвердження гіпотези → перевірка правильності вирішення проблеми [9, 31].

Вважається, що проблемна ситуація є відправним моментом творчого процесу. Її діалектичний зміст визначається навчально-пізнавальною суперечністю. Навчально-пізнавальні суперечності бувають різні: суперечність між раніше засвоєними знаннями та результатами спостереження, суперечність між життєвими уявленнями та науковими знаннями, суперечність між теоретично-можливим способом розв'язування задачі і його практичною недоцільністю в конкретній ситуації та ін. У психологічному аспекті проблемна ситуація розглядається як психологічний стан інтелектуального утруднення, яке виникає в учня, коли він не може пояснити новий факт за допомогою знань, якими володіє, або виконати знайомі дії, відомими способами і повинен знайти нові способи їх виконання [9].

Спосіб створення проблемної ситуації визначається навчально-пізнавальною суперечністю, яка лежить в її основі. Способи створення різноманітних проблемних ситуацій в процесі вивчення фізики описані в багатьох методичних посібниках [5; 9] і ми на них в цій статті зупинитися не будемо. Але проблемна ситуація є лише необхідною умовою ініціювання творчого процесу. Для того, щоб суб'єкт включився у творчу діяльність потрібно, щоб він сприйняв проблемну ситуацію, усвідомивши її у предметно-змістовому аспекті, який полягає у виділенні суперечності між знанням і незнанням, відчув свою потенційну здатність вийти з даної суперечливої ситуації. Тут також мають спрацювати пізнавальні мотиви. Іншими словами, суб'єкт має, сприйняти ситуацію як власну навчальну проблему.

У науковій літературі [1; 2; 3; 4; 8; 10], присвяченій проблематиці творчого навчання, не існує однозначного тлумачення даного поняття. Однак без розуміння генезису творчої ситуації, зв'язків її з іншими категоріями, а також без виділення її істотних ознак неможливо моделювати творчу пізнавальну діяльність у навчальному процесі.